

«БЕКТЕМИН»

Жалал-Абад мамлекеттик
университетинин ректору, техника
илимдеринин доктору, профессор

К.Ж.Усенов

« _____ » 2020-ж.

Айтышова Жаңыл Токтосуновнанын “Зээндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери” деген темада 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине жетектөөчү мекеменин

РАСМИЙ ПИКРИ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Акыркы кездерде адамдын инсандык мүмкүнчүлүгүн изилдөөгө кызыгуу күчөп, инсандын тубаса шык жөндөмү, чыгармачылык ишмердиги жана аларды билим берүү системасында өнүктүрүү маселелери философия, социология, психология, этика, педагогика ж.б. илимдердин негизги изилдөө предметине айланды.

Республиканын коомдук турмушунда “Санариптештирүүгө өтүү”, “Таза коомду” куруу идеялары – жаңы үмүттөрдү жаратып, шыктуу, чыгармачылыкка жөндөмдүү адамдардын өнүгүүсүнө бүт шарттарды түзүү, ар бир адамдын потенциалдык мүмкүнчүлүктөрүн ачуу сыяктуу маселелер менен байланыштуу. Анткени, ар бир адамдын кайталангыс жекече өзгөчөлүктөргө ээ болуусу, ага жекече мамиле жасоону талап кылгандыктан, ал жекече мамиле өзгөчө билим берүүдө чоң мааниге ээ. Себеби ар бир окуучу жекече темпте, жекече стилде окуп, билим алат. Ошондуктан Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамында эң башкы принцип катары “шыктуу балдарды тандоо жана алардын чыгармачылык өсүүсүнө шарт түзүү” негизги принцип катары белгиленген. Ошондон улам билим берүү жаатында көптөгөн жаңылануулар жүргүзүлгөнү менен зээндүү балдарды окутуу процессин натыйжалуу уюштурууну жүргүзүү, алардын тубаса шык-жөндөмүн өнүктүрүү ж.б. маселелерине көңүл бурулбай жана ал маселелер изилдөөгө алынбай келе жаткандыгын баса көрсөтүүгө болот. Айрыкча «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамдагы жогоруда көрсөтүлгөн

принцип бүгүнкү күндө жетекчиликке алынбай, зээндүү балдарга билим берүүнү жакшыртуу маселеси көңүлдүн сыртында калып, мектеп мугалимдери баланын зээндүүлүгүн жана чыгармачылык жөндөмдөрүн байкаган күндө да, анын талантынын толук ачылышына жана өнүгүүсүнө жардам бере албай келишүүдө.

Учурда коомдун социалдык турмушунда жүрүп жаткан өзгөрүүлөр, ар бир адамдагы тубаса шык-жөндөмдөрдү ачып берүү жана аларды турмуштук көйгөйлөрдү чечүүдө натыйжалуу пайдалануу зарылдыгы жана Республикабыздын жалпы орто билим берүү системасында жана предметтердин мазмундарындагы өзгөрүүлөр, окутууну уюштуруудагы өзгөчөлүктөр ж.б. зээндүү балдарга билим берүү (окутуу, тарбиялоо) маселелери кыргыз педагогика илиминде жеткиликтүү деңгээлде иликтөөгө алынбагандыгы жана билим берүү практикасында толук ишке ашырылбай жаткандыгынан улам бул проблеманы ишке ашыруунун зарылдыгы аталган изилдөөнүн актуалдуулугун аныктайт.

Зээндүү балдарды окутуу процессин уюштурууну дидактикалык жактан негиздөө проблемасы бир нече объективдүү **карама каршылыктардан жана аны чечүү зарылчылыгынан келип чыкты:**

- бардык мектептер үчүн ар бир предметтин окуу программасы зээндүү балдарды окутуунун талаптарына туура келбегендиги;
- мектепте окутулуучу предметтердин ички мазмундары, көлөмдөрүнүн зээндүү балдарды окутуунун талабына дал келбестиги жана аны ишке ашырууга мугалимдердин кесиптик даяр эместиги;
- мазмундун өзгөрүшүнө ылайык окутуунун жаңы технологияларын колдонуу менен зээндүү балдарды жаңыча окутууга болгон муктаждыктын өсүшү жана зээндүү балдар үчүн атайын мектептердин дээрлик аздыгы, атайын борборлордун жоктугу.

Изилдөөнүн максаты:

Учурдун талабына ылайык зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун дидактикалык негиздерин аныктоо, ага байланыштуу билим берүүнүн сапатын жогорулатуу проблемаларын теориялык жактан негиздөө жана тийиштүү методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Бул максаттарды ишке ашыруу үчүн төмөндөгүдөй **милдеттер коюлду:**

1. Зээндүү балдарга билим берүү боюнча психологиялык-педагогикалык жана илимий-методикалык адабияттарды; зээндүү балдар менен иштөө боюнча чет элдик жана ата-мекендик тажрыйбаларды изилдеп үйрөнүү; Кыргызстандын жалпы орто билим берүү мектептеринде жетекчиликке алынуучу нормативдик документтерге талдоо жүргүзүү.
2. Орто мектептерде компетенттик мамиленин негизинде, зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун мазмунун дидактикалык жактан негиздөө жана аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттарын, билим берүү чөйрөсүнүн өзгөчөлүктөрүн аныктап, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

3. Сунушталган материалдарды мектептерде, педагогикалык кеңештин жыйындарында апробациялоо жана педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү.

Изилдөөнүн натыйжаларынын илимий жаңылыгы.

Педагогикалык адабияттарда берилген зээндүү балдарга билим берүүнүн теориялык жана практикалык проблемалары жалпыланды: орто мектептерде билим берүүнүн максаттарына жана мамлекеттик окуу-нормативдик документтердин талаптарына ылайык зээндүү окуучуларга билим берүү процессин уюштуруу дидактикалык жактан алгач ирет негизделди; билим берүүнүн теориясындагы жана практикасындагы жаңыланууларды эске алуу менен зээндүү балдарды окутуу процессинин мазмуну такталып, аны ишке ашыруунун жана билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун педагогикалык шарттары иштелип чыгып, педагогикалык эксперимент аркылуу далилденди; зээндүү балдарды окутуу процессин уюштуруу жана өткөрүү боюнча илимий-методикалык сунуштар иштелип чыкты.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу.

Илимий изилдөөдө камтылган жоболор жана корутундулар, методикалык сунуштар жалпы билим берүүчү мектептерде зээндүү балдарды окутуу – тарбиялоо процессин өркүндөтүүгө мүмкүнчүлүк берет жана мектеп мугалимдери өз ишине колдоно алышат. Дидактикалык жактан негизделген зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруу мамлекеттик стандарттын, предметтик стандарттардын мектептин алдында койгон талаптарын толук кандуу аткарууга мүмкүнчүлүк берет; окутуу процессинин такталган мазмуну, иштелип чыккан педагогикалык шарттар зээндүү балдардын билим сапатын жогорулатууда, болочок кесибине зарыл даярдыкты түптөөдө мугалимдердин практикалык иштерине көмөк берет; окутуу процессин уюштуруу жана өткөрүү боюнча илимий-методикалык сунуштар республиканын мектептеринде эмгектенген мугалимдердин кесипкөйлүктөрүн арттырат, билим берүү системасын башкарууда колдонулат; билим алуудагы өз алдынча иштерин уюштуруу, дифференцирлөө менен окутуу идеяларын мугалимдер окутуу технологиясында, ал эми балдар өз алдынча окуу технологиясында ишке ашырышат. Диссертациянын материалдарын мугалимдердин билимин өркүндөтүүчү институттарда атайын программаларды түзүүдө, окутууда колдонууга болот.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. Жалпы билим берүүчү мектептерде зээндүү балдарды окутуу процессин өркүндөтүү боюнча чет элдик жана ата мекендик окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн натыйжаларын жана зээндүү балдарды окутуудагы жаңы тенденцияларды эске алуу, окутуу процессинин мазмунун компетенттик мамиленин өнүгүндө жаңылоону камсыз кылат.
2. Орто мектептерде компетенттик мамиленин негизинде зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун мазмунун

дидактикалык негиздөө жана аны ишке ашыруунун, билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун педагогикалык шарттарын аныктоо, балдардын компетенцияларын калыптандыруунун моделин түзүүнү шарттайт.

3. Коюлган максатка ылайык уюштурулган педагогикалык эксперименттердин жыйынтыктары илимий божомолдоолордун туура экендигин далилдейт, мектептерде окуучулардын ой жүгүртүүсүн эң жогорку деңгээлине жеткирүүчү окуу процесстерин өркүндөтүүгө таасирин берет.

Издөнүүчүнүн жеке салымы:

Биринчи жолу Кыргызстандын мектептеринде зээндүү балдарга билим берүүнүн абалы аныкталып, зээндүү балдарды окутууну уюштуруунун теориялык жана методикалык маселелери дидактикалык жактан негизделди; аларды мектептерде ишке ашыруу окутууга компетенттик мамиле жасоонун жана баланын өз алдынча иштөөсүн кенен колдонуу менен билим алууну уюштуруунун мисалында көрсөтүлдү; зээндүү балдарга таалим-тарбия иштерин жүргүзүүдө, жаңы технологияларды колдонуу тандалып алынды; зээндүү балдарга билим берүү боюнча Кыргызстандын жалпы орто билим берүүчү мектептеринин практикасына колдонуу сунуш кылынды.

Изилдөөнүн натыйжаларынын тастыкталышы.

Диссертациялык иштин теориялык жоболору жана практикалык жыйынтыктары Кыргыз-Өзбек университетинде, педагогика кафедрасында системалуу түрдө талкууланып, мектептердин иш практикасында сыналып, илимий иликтөөнүн натыйжалары илимий-практикалык конференцияларда жасалган баяндамаларда, мезгилдүү басылмалардагы макалаларда, автор тарабынан жазылган илимий макалалардын РИНЦ журналдарда жарыяланып, апробацияланды. Изилдөөнүн айрым жыйынтыктары төмөнкү илимий конференцияларда талкууланган: Ош мамлекеттик социалдык университетинде 2012-жылдын декабрында «Самостоятельная работа как условие развития творческой активности одаренных». 2019-жылы июнь айында Наманган университетинде “Үй-бүлө жана коом” темасында илимий конференцияда “Работа с родителями одаренных детей”, Ж. Баласагын атындагы КУУда өткөрүлгөн “Патриотизм как основа политической идеологии и культуры Кыргызстана” аттуу социалдык-гуманитардык илимдер боюнча Ч. Айтматовдун 80 жылдыгына арналган илимий конференцияларда талкууланган.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын жарыяланышы. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу: Изилдөөнүн жыйынтыктарынын толук жарыяланышы: изилдөөдөн алынган натыйжалар жыйнактарда, журналдарга жарыяланган. Бардыгы жыйналып 19 эмгек жарык көргөн.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү: Диссертация кириш сөздөн, үч главадан, жана сегиз параграфтан алардан келип чыккан корутундудан, жалпы жыйынтыктан жана сунуштардан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемеден турат.

Автореферат менен диссертациянын мазмунунун шайкеш келиши.

Ж.Т. Айтышованын диссертациялык иши авторефераттын мазмунуна дал келет жана анын негизги жоболорун чагылдырат. Диссертация жана автореферат логикалык жактан туура байланышта түзүлгөн.

8. Диссертациянын мазмунундагы жана авторефератта байкалган айрым мүчүлүштүктөр:

1. Зээндүү балдарга билим берүү боюнча психологиялык-педагогикалык жана илимий-методикалык адабияттарды; зээндүү балдар менен иштөө боюнча чет элдик жана ата-мекендик тажрыйбаларды изилдеп үйрөнүү изилдөөнүн биринчи милдети - болгондугуна карабастан Кыргызстанда акыркы жылдары окумуштуулардын илимий эмгектеринде республикада билим берүүнүн теориялык жана практикалык маселелери терең иликтенген деп жазат, бирок зээндүү балдарга билим берүү боюнча материалдар терең талданган эмес.

2. Орто мектептерде компетенттик мамиленин негизинде зээндүү балдарга билим берүү процессин уюштуруунун мазмунун дидактикалык негиздөө, балдардын компетенцияларын калыптандыруунун моделин түзүүнү шарттайт деп туура белгиленген, бирок диссертациянын 48-бетиндеги 1-сүрөттө. зээндүү балдарды жаңы технологияларды колдонуу менен окутуунун моделинде компетенциялар орун алган эмес.

3. Педагогикалык эксперимент өткөрүү менен практикада жаңы ыкмаларга, методикаларга, формаларга, окуу-тарбия ишмердүүлүгүнүн системасына жол ачты деген тезисти конкреттүү ачыктаса жакшы болмок.

Ошол эле учурда, керсөтүлгөн мүчүлүштүктөр изилдөөнүн жалпы жыйынтыктарынын теориялык жана практикалык маанисин төмөндөтпөйт. Айтышова Жаңыл Токтосуновнанын «Зээндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери» аттуу кандидаттык диссертациясын өз алдынча аткарылган изилдөө катарында кароого болот.

Айтышова Жаңыл Токтосуновнанын “Зээндүү балдардын окуу процессин уюштуруунун дидактикалык негиздери” темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү» Жобосунун 10-пунктунун талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү Айтышова Жаңыл Токтосуновна 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейбиз.

Пикир Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика жана психология, башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедраларынын кеңейтилген жыйынынын отурумунда 2020-жылдын 5-ноябрында (№6-протокол) талкууланып бекитилди.

Катышкандар:

- 1.Сакиева С.С.– педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
- 2.Токтогулов С.Т.– педагогика илимдеринин доктору, проф.м.а. (13.00.01);
- 3.Ураимов К.М. – педагогика илимдеринин кандидаты доц.м.а.(13.00.02);
- 4.Найманбаев М.Ж.– педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
- 5.Рыскулова Г.У.– педагогика илимдеринин кандидаты, доц.м.а.(13.00.01);
- 6.Тажобаева Ж.К.– педагогика илимдеринин кандидаты доц.м.а.(13.00.02);
- 7.Ажыкулов С.М.– педагогика илимдеринин кандидаты, доц.м.а.(13.00.01);
- 9.Нусупова Р.С. .– педагогика илимдеринин кандидаты, доц.м.а.(13.00.01);
- 10.Жолдошбаева Ы.К.- педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.01);

Отурумдун төрагасы, педагогика
илимдеринин доктору, профессор

С.С.Сакиева

Педагогика илимдеринин доктору, профессор С.С.Сакиеванын колун тастыктайм.

Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окумуштуу катчысы,
педагогика илимдеринин кандидаты

Р.С. Нусупова